

NEDERLAND LEEST HANDLEIDING LEERKRACHTEN BOVENBOUW (VO)

MEVROUW MIJN MOEDER YVONNE KEULS

Eén klas, één boek

De campagne Nederland Leest geeft je de mogelijkheid om met de klas in gesprek te gaan over één boek. Dit kun je op verschillende manieren aanpakken, afhankelijk van de tijd die je eraan wilt/kunt besteden. Deze lesbrief bestaat uit vier lessen. Als je weinig tijd hebt, kies je voor de eerste en laatste les en leg je de nadruk op het delen van de leeservaring. Heb je meer tijd, dan kun je de leesbeleving van de leerlingen verdiepen door de verwerkingen van de tweede en derde les op te pakken. De leerlingen leggen hierin een verbinding tussen de tekst en henzelf via lessen creatief schrijven, waardoor verschillende taalvaardigheidsdomeinen met elkaar worden geïntegreerd. Hiermee creëer je samenhang tussen taal, communicatie en literatuur en maak je van lezen een betekenisvolle ervaring.

PRATEN OVER VERHALEN

Met leerlingen in gesprek gaan over gelezen boeken, kan waardevolle momenten opleveren. Wat doet het verhaal met hen? Spreekt het ze aan, of vinden ze het juist afschuwelijk? Herkennen ze er iets in vanuit hun eigen leven? Welke betekenis heeft een verhaal voor ze? Zo ontdekken leerlingen dat ieder een verhaal anders kan en mag lezen. Dat het boek niet één betekenis heeft, maar meerdere. Ga samen op zoek naar wat een verhaal met ieder doet en respecteer elkaars ideeën.

INTRODUCTIE BOEK **MEVROUW MIJN MOEDER**

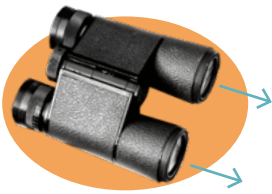
Yvonne Keuls blikt in *Mevrouw mijn moeder* terug op het leven van en met haar lastige, charmante, gastvrije, dominante, eigenaardige en vooral Indiëse moeder. Haar moeder had een eigenzinnige manier van opvoeden en was niet bepaald een verzorgend type. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog komt het gezin vanuit het toenmalige Nederlands-Indië naar Nederland. In dit nieuwe land komt haar moeder nauwelijks meer buiten, omdat ze het te koud vindt en ze niet kan lopen met haar nieuwe veterlaarsjes. De verteller wordt naar buiten gestuurd als haar oren en ogen en moet elke dag verslag uitbrengen. Zo wordt Yvonne een verhalenverteller. Haar moeder vertelt op haar beurt ook verhalen uit het verre Indië, vaak over duistere geesten. Verzonnen of niet, dat maakt niet uit, het gaat erom dat je ervan geniet. Als haar moeder al oud is, stelt de verteller voor om samen nog eenmaal te gaan kijken in hun geboorteland. Maar haar moeder wil niet mee, en laat Yvonne na afloop (wederom) verslag doen van haar belevenissen. Als haar moeder 96 jaar oud is, hebben ze samen hun laatste kerstmaal. Ze eten met zorg uitgezochte hapjes uit het verleden, opgetekend in het receptencahier van haar moeder.

THEMA'S

- Cultuur: oost versus west, mystiek (*De stille kracht*) versus waarneembaar, gastvrijheid, traditie, verbondenheid, voormoeders
- Intergenerationele verhoudingen
- Autonomie over je eigen leven
- Verhalen vertellen / door de wind verteld
- Je roots: aarde van je geboortegrond, eten uit je geboorteland

LES 1

Waar gaat het verhaal over?

Herkennen

UITGEBREIDE
ROUTE

LES 2

De geur van je geboorteland

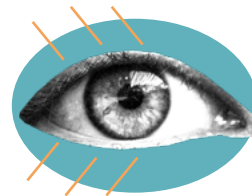
Verbinden

KORTE
ROUTE

Als je weinig tijd hebt, kies je voor de eerste en laatste les en leg je de nadruk op het delen van de leeservaring. Heb je meer tijd, dan kun je de leesbeleving van de leerlingen verdiepen door de verwerkingen van de tweede en derde les op te pakken.

LES 3

Verhalen van vroeger

Beleven

LES 4

Mevrouw mijn moeder

Reflecteren

Eén boek, één klas

BELEVEN EN HERKENNEN

Er zitten mooie aanknopingspunten in het verhaal om een verbinding te leggen naar ieders roots en eigenheid.

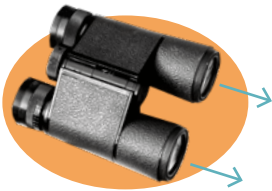
Waar kom je vandaan en welke rol speelt je afkomst bij de keuzes die je maakt? Ook de autonomie nemen over je eigen leven speelt een rol in het verhaal en de manier waarop je oud wilt worden. Hoe kijk je tegen ouderdom aan? Hoe wil je zelf oud worden? (Zie ook het thema van Nederland Leest: *Oud worden, jong blijven* <https://www.hebban.nl/nederlandleest/thema>).

LESSEN

Lees met de klas het hele boek. Lees voor om de leerlingen het verhaal in te trekken en spreek samen je verwachting uit. Laat de leerlingen een verbinding leggen met de eigen wereld. Wat zegt het lezen van dit verhaal over henzelf? Hoe gaan zij om met hun roots? Volg de korte route (doe les 1 en 4) of de uitgebreide route van les 1 tot en met 4, afhankelijk van de tijd die je kunt besteden aan het boek.

LES 1

WAAR GAAT HET VERHAAL OVER?

Verwachting

VOORLEZEN

Lees de eerste drie pagina's voor (p. 15 t/m 17) en eindig met 'Ze zijn nog even met haar bezig...'

Laat leerlingen tijdens het voorlezen aantekeningen maken: waar gaat het verhaal over? Welke elementen komen erin voor? Hoe wordt de moeder beschreven?

BESPREKEN

Vraag of de leerlingen om de beurt iets opnoemen wat ze hebben gehoord en noteer dit op het bord. Bespreek vervolgens waar ze verwachten dat het verhaal over zal gaan.

OPSCHRIJVEN

Laat ze in drie zinnen hun verwachting opschrijven.

ZELF LEZEN

Laat de leerlingen thuis verder lezen. Als je les 2 en 3 ook gaat geven, dan lezen de leerlingen tot en met pagina 106. Als je alleen nog les 4 gaat geven, dan laat je de leerlingen tot en met pagina 196 lezen.

LES 2

DE GEUR VAN JE GEBOORTELAND

Verbinding met jezelf

VOORLEZEN

Lees p. 107-114 voor.

Als de verteller terugkomt in haar geboorteland snuift ze de geur op. Ze proeft het eten en voelt zich meteen thuis. Er gaat een golf van herinnering door haar heen. Ze neemt een zakje met geboortegrond mee terug voor haar moeder, om later over haar kist te kunnen strooien (zie ook p. 47). Haar moeder heeft namelijk haar eigen zakje over de kist van haar dochter gestrooid (de zus van Yvonne die is overleden) en is hierdoor haar verbinding met haar geboorteland kwijt (zie verder p. 119).

GESPREK

Ga een gesprek aan met de leerlingen over de betekenis van zo'n zakje aarde. Waar voelen de leerlingen zelf verbinding mee? Waar liggen hun roots? Wat zou voor hen symbolisch zijn om te bewaren?

ZINTUIGEN

Neem een sterk ruikend voorwerp mee dat jou een sterke herinnering geeft. Laat het de klas rondgaan en vertel over je herinnering. Waaraan doet deze geur de leerlingen denken? Hebben zij een specifieke geur die hen terugbrengt naar een herinnering? Laat de leerlingen voor zichzelf opschrijven aan welke plek of herinnering ze denken. Laat ze hiervoor al hun zintuigen aanboren:

- Wat zien ze?
- Wat ruiken ze?
- Wat proeven ze?
- Wat voelen ze?
- Wat horen ze?

Handleiding leerkrachten

CREATIEF SCHRIJVEN

Laat de leerlingen hun bijdrage gebruiken voor het schrijven van een gedicht. Hieronder een voorbeeld van een triolet, die dichtvorm past mooi bij de hierboven besproken onderwerpen, en geeft houvast om mee aan de slag te gaan.

Hoe schrijf je een triolet?

Schrijf de cijfers 1 tot en met 8 onder elkaar. Daarna noem je per regel wat erop komt te staan en geef je tijd om het te vullen:

1. Noem de plek waar je je bevindt (zonder werkwoord en persoonsvorm)
2. Noem wat je op die plek doet (met ik in de zin en een werkwoord)
3. Benoem wat je er ruikt en/of proeft
4. Herhaal regel 1
5. Benoem wat je er voelt en/of hoort
6. Laat deze nog even open
7. Herhaal regel 1 (= 4)
8. Herhaal regel 2 (dat mag ook in een andere volgorde)

Lees je gedicht door en zet op regel 6 wat je nog mist.

Lees je gedicht in zijn geheel nog eens door. Klopt alles? Wil je nog aanvullen of verbeteren?

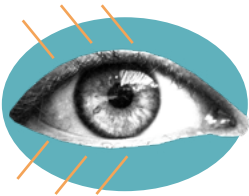
Vraag aan de leerlingen wie zijn/haar gedicht wil voordragen.

ZELF LEZEN

Laat de leerlingen thuis voor de volgende les het boek tot en met pagina 165 lezen.

LES 3

VERHALEN VAN VROEGER

Verbinding met het verleden

VOORLEZEN

Lees p. 166-177 voor.

Nadat de moeder van de verteller uit het verzorgingstehuis thuiskomt, leeft ze weer helemaal op. Ze krijgt de autonomie over haar leven terug, ondanks dat ze weinig kan. Haar familie moet dag en nacht voor haar zorgen en maakt een schema wie wanneer aanwezig is. Vooral het eten van vroeger en het vertellen van verhalen zorgt voor verbinding met haar naasten.

REFLECTEREN

Laat leerlingen in groepen plaatsnemen en elkaar vertellen hoe ze het lezen van deze passage hebben ervaren. Wat vinden ze van de houding van de moeder en van haar kinderen? Herkennen ze daar iets in vanuit hun eigen familie? Welke overeenkomsten zien ze? Welke verschillen? Hoe gaan zij bijvoorbeeld om met ouderen? Hoe gaan ouderen om met hen? Hoe is de verhouding binnen de familie? Hoe zouden de leerlingen willen dat er met hen wordt omgegaan als ze ouder zijn?

Loop zelf langs de groepen en kijk of de gesprekken goed verlopen.

OPDRACHT VOOR THUIS

Laat de leerlingen thuis op zoek gaan naar de verbinding met hun verleden. Dat kan van alles zijn, bijvoorbeeld verhalen of juist tradities in eten. Kies welke opdracht de leerlingen uit gaan voeren of laat de leerlingen zelf kiezen:

Opdracht 1: Verhalen van vroeger

De moeder in het boek vertelt verhalen uit haar verleden. Zo laat ze blijken dat het weer beter met haar gaat. Verhalen verbinden mensen. Kennen leerlingen de verhalen uit hun eigen familie? Zijn er misschien verhalen die ze niet kennen waar ze juist nieuwsgierig naar zijn? Laat de leerlingen vooraf in duo's vragen bedenken om te stellen. Laat ze achteraf een verslag of verhaal inleveren naar aanleiding van het interview dat ze gehouden hebben. Waar zijn ze achter gekomen? Wat wisten ze nog niet? Je kunt richtlijnen meegeven waaraan het verhaal of verslag moet voldoen.

Handleiding leerkrachten

Opdracht 2: Eten van vroeger

Rode draad in het verhaal is het eten van vroeger. Eten verbindt mensen. Laat leerlingen thuis op zoek gaan naar een familierecept. Welk gerecht eten ze op een speciale gelegenheid? Laat ze het gerecht noteren (ingrediënten plus bereidingswijze) en er een verhaal bij schrijven waarom dit gerecht zo belangrijk is voor de familie. Laat ze het verhaal vooral vanuit zichzelf schrijven.

Je kunt alle recepten verzamelen en er een *receptencabier* van maken, net als de moeder in het verhaal had.

ZELF LEZEN

Laat de leerlingen ook thuis voor de volgende les het boek tot en met pagina 196 lezen.

LES 4

MEVROUW MIJN MOEDER

Leeservaring

VOORLEZEN

Lees het boek uit: van p. 197-201.

GESPREK

Na het lezen van dit laatste hoofdstuk houd je een gesprek over de leeservaring van de leerlingen. Je kunt hierbij als uitgangspunt de vier basisvragen nemen die Aidan Chambers stelt bij het voeren van een leesgesprek:

- Wat vonden jullie mooi aan het verhaal?
- Wat vonden jullie niet leuk aan het verhaal?
- Welke patronen herkende je? / Wat komt vaker voor in het verhaal?
- Waar heb je nog vragen over?

Laat de leerlingen dit eerst voor zichzelf opschrijven. Daarmee hebben ze handvatten om inbreng te hebben in het gesprek. Voer het gesprek met de klas en probeer iedereen mee te laten doen. Elke mening telt.

Kom terug op de verwachtingen die de leerlingen in les 1 hebben uitgesproken. Is hun verwachting uitgekomen? Waar is het afgeweken? Zouden leerlingen het boek aan anderen aanraden? Voor wie zou het een interessant boek kunnen zijn?

Ga eventueel ook in op het thema *Oud worden, jong blijven*. Hoe kijken de leerlingen daar na het lezen van het boek tegenaan? Is hun beeld over ouder worden veranderd naar aanleiding van het boek? Hoe komt dit?

Wees vooral nieuwsgierig naar de antwoorden en laat leerlingen vertellen en op elkaar reageren. Op deze manier bouw je een open sfeer om over een boek te kunnen praten.

Handleiding leerkrachten

MEER LEZEN

Het oeuvre van Yvonne Keuls is op te delen in maatschappijkritische romans, waarin ze het onrecht in met name de jongerenopvang aan de kaak stelt en haar Indische romans waarin ze haar Indische achtergrond beschrijft en gebruikt. Edy Seriese schrijft in het *Schrijversprentenboek* over Yvonne Keuls dat *Mevrouw mijn moeder* samen met de boeken *Madame K* en *Aan tafel met Yvonne Keuls* een trilogie vormt: 'op in haar grootfamilie rondzingende vertellingen over leden van de groep die door bloedverwantschap, gedeelde geschiedenis en culturele achtergrond met elkaar verbonden zijn.' (p. 95). Wie hier meer over wil lezen kan dus duiken in:

- *Aan tafel met Yvonne Keuls* (2000) Baarn: De Fontein.
- *Madame K. Van Indisch kind tot Haagse dame* (2001) Amsterdam: Ambo.
- *Yvonne Keuls. Gedragen op de wind* (2011) Amsterdam: Anthos. (Schrijversprentenboek; nr. 56).

MEER INFORMATIE:

Chambers, Aidan (2012). *Leespraat. De leesomgeving & Vertel eens*. Leidschendam: NBD Biblio.

Goosen, Hans (2017). *Praten over romanfragmenten. Achtergronden en tips voor docenten in het voortgezet onderwijs*.

Amsterdam: Stichting Lezen. (Kwestie van lezen; dl. 12).

<https://www.lezen.nl/wp-content/uploads/2021/01/kwestie20van20lezen2012.pdf>

Stichting Lezen (2017). *Creatief schrijven en lezen combineren op de middelbare school. Achtergronden en praktische tips voor docenten*.

Amsterdam: Stichting Lezen. (Kwestie van lezen; dl. 14).

<https://www.lezen.nl/wp-content/uploads/2021/01/kwestie20van20lezen2014.pdf>

Colofon

www.nederlandleest.nl/

Samenstelling: Loes Reichenfeld (LEES met LOES, www.leesmetloes.nl)

Redactie: Stichting CPNB

Vormgeving: Moker Ontwerp

Alle rechten voorbehouden. Stichting Collectieve Propaganda van de Nederlandse Boek, Postbus 59511, 1040 LA Amsterdam.

© Stichting CPNB